

БЕКІТІЛДІ

Қостанай облысы әкімдігінің білім
басқармасының «Қарабалық ауданы білім
бөлімінің Мұхамеджан Сералин атындағы
жалпы білім беретін мектебі» КММ 2024
жылғы 28 тамыздағы педагогикалық
кеңесімен № 1 хаттама
Мектеп директоры: Бисенов А.К.

**«AMANAT»
Домбыра үйірмесінің бағдарламасы**

Оқушылардың жасы: I- топ 9-11 жас

II- топ 12-14 жас

Бағдарламаның орындалу мерзімі: 1 жыл

**Құрастырушы педагог: Жолдыбай А.Ж. қосымша
білім беру педагогі**

**Қарабалық кенті
2024-2025 оқу жылы**

Түсінік хат

Екі ішектің бірін қатты Бірін сәл сәл кем бұра. Қазақ - нағыз қазақ емес. Нағыз қазақ домбыра (К.Мырзалиев) Бүгінгі таңда қазақ халқының ұлттық-мәдени қайта еркендеуі жағдайында жеткіншек ұрпақты жан-жақты жеке тұлға ретінде тәрбиелеудің заңды қажеттілігі арта түсуде. Домбыра - ерте заманнан бері халқымызбен бірге жасасып келе жатқан, оның рухани жан серігіне айналған музыкалық аспаптардың бірі. Сондықтан домбыра үйренуде оқушының бойында икем, талпыныс, сабырлық және төзімділік болуы керек.

Домбыра үйірмесінде оқушы домбыра аспабының қыр сырын ұғынып, домбыра үйренеді. Үйірме оқушыларды ұлттық өнерге баулу мақсатында ұйымдастырылып отыр. Оған домбыра аспабына қызығушылық, оны үйренуге ынтасы, 2-7 сыныптардың оқушылары тартылды. Домбыра үйірмесі екі жас ерекшеліктеріне бөлінді. Бірінші топ 9 -11 жас аралығында, 2 ші топ 2-14 жас ерекшеліктеріне жатады.

Үйірменің, балаларға берері көп. Оларға ұлттық аспаптар туралы мағлұматтар беріліп, домбыра аспабының құрылысы тусіндіріледі. Домбыраны қалай ұстау, домбыра тартқанда қалай отыру керектігі үйретіледі. Домбыраның құлақ күйін келтіру, домбыра қағыстарын үйренуге назар аударытады. Аспаптың тарту техникасына кең көңіл бөлінеді. Үйірмеде топтық, жұптық және жеке оқушылармен жұмыстар жүргізіледі. Халық күйлері үйретіледі.

Үйірменің мақсаты: Домбыра аспабын ұлттық тәрбие құралы ретінде кеңнен қолдана отырып, аспапқа деген қызығушылығы артылып, оқушыны домбырада ойнауға үйрету.

Міндеттері:

- аспапты ағашқы үйрену кезінен бастап, білім алушымен;
- дайындықты үзбей, шығармашылық бағытта жұмыс жүргізу;
- ұлттық өнерді қастерлеу, балаларды қоғам өміріне бейімдеу;
- музыкалық-эстетикалық білім беру;
- музыканың мәдениетті тыңдарманы ретінде тәрбиелеу;
- домбыра ойнаудағы негізгі орындау тәсілдерін үйрету;
- дәстүрлі күй өнеріне баулу;
- Отан сүйгіш және патриоттық тәрбие беру;
- мәдениетті, ұстамды, дарынды, өнерлі тұлға етіп тәрбиелеу;
- шебер орындаушы, әнші, күйші, «сегіз қырлы, бір сырлы» азамат етіп тәрбиелеу;
- білім алушының бос уақытын мазмұнды ұйымдастыру;
- музыкалық сауатын және шығармашылық қабілетін арттыру;
- домбыра аспабында жеке және топқа қосылып ойнауға дағдыландыру;
- аспапта ойнау шеберліктерін шыңдау, қызығушылығын арттыру;
- орындаушылық өнерді шебер қалыптастыру;
- мерекелік іс-шараларға қатысып сахна мәдениетін меңгеру;

Күтілетін нәтижелер:

Оқу жылының аяғына қарай оқушы:

Біледі:

1. Домбыра деген не?
2. Аспапты ыңғайлы ұстап, дұрыс отыра біледі
3. Шығарманы талдай біледі
4. Сахна мәдениетін сақтай біледі.
5. Үйренген шығармаларын тыңдаушыға жеткізе біледі
6. Оқушының шығарманы есту, есте сақтау, ойнай білу қабілеті дамиды
7. Дәстүрлі орындаушылық шеберлігі артады

Түсінігі болады

1. Домбыраның күй түрлері жайында
2. Күй тартудағы ерекшеліктері жөнінде
3. Сахна мен көрермен залында өзін – өзі ұстау ережелі туралы

Үйренеді:

1. Көрермен алдында күйді таза , нақты , ерекшеліктерімен тартуды
2. Күйдің мағынасын сезінуді
3. Назарын аудара білуді

Таланттарын үстемелейді:

1. Жеке, жұппен, топпен күйді орындау
2. Сахна мәдениетін
3. Күйдің бейнесін қабылдау
4. Ұжыммен жұмыс

Оқу бағдарламасының оқу-тақырыптық формасы
I топ 9-12 жас

№	Тақырыбы	Сағат саны			Күні
		Теориялық	Прак-калық	Барлығы	
1.	Кіріспе. Үйірменің жұмыс жоспарымен таныстыру. Үйірмеге қатысушылардың тізімін жасау.	1		1	02.09.2024
2.	Домбыра ұстау әдісі		1	1	05.09.2024
3.	Сол қолдың қойылымы		1	1	09.09.2024
4.	Оң қолдың қойылымы	1		1	12.09.2024
5.	Сол қолдың таңбалануы		1	1	16.09.2024
6.	Домбыра пернесі	1		1	19.09.2024
7.	Домбыра тартуды үйрену	1		1	23.09.2024
8.	Қағыстар: жоғарғы, төменгі		1	1	26.09.2024
9.	Қағыс қағып үйрену		1	1	30.09.2024
10.	Төменгі бағыттағы қағыстарды меңгеру		1	1	03.10.2024
11.	1,2,3,4 жаттығулар	1		1	07.10.2024
12.	Жоғарғы бағыттағы қағыстарды меңгеру		1	1	10.10.2024
13.	1,2,3,4 жаттығулар		1	1	14.10.2024
14.	Алма кезек қағыстарды меңгеру	1		1	17.10.2024
15.	1,2,3,4 жаттығулар		1	1	21.10.2024
16.	Практикалық жұмыс “Еркем-ай” әні	1		1	24.10.2024
17.	Практикалық жұмыс “Еркем-ай” әнін қайталау	1		1	04.11.2024
18.	Жаттығулар			1	07.11.2024
19.	Практикалық жұмыс: “Балалар биі” күйлері		1	1	11.11.2024
20.	Практикалық жұмыс: “Балалар биі” күйлерін қайталау		1	1	14.11.2024
21.	Домбырашының отырысы мен аспап ұстауы		1	1	18.11.2024
22.	Домбыраның бұрауы (кұлақ күйі)	1		1	21.11.2024
23.	Домбыра аспабын тартуға әзірлену, дайындау		1	1	25.11.2024
24.	Екі қолдың қойылымы		1	1	28.11.2024
25.	Қағыстар және қағыс қағып үйрену		1	1	02.12.2024
26.	Төмен бағыттағы қағыстар	1		1	05.12.2024
27.	Жоғары бағыттағы қағыстар (5 жаттығу орындау)	1		1	09.12.2024

28.	Практикалық жұмыс: «Жастар күйі»	1		1	12.12.2024
29.	Практикалық жұмыс: «Жастар күйі»	1		1	17.12.2024
30.	“Желбір жекен” әнін үйрену		1	1	19.12.2024
31.	“Желбір жекен” әнін үйрену		1	1	23.12.2024
32.	“Құрбым-ай” әнін үйрену		1	1	26.12.2024
33.	Күй өнері		1	1	09.01.2025
34.	Бір жылдың жұмысын талдау.		1	1	13.01.2025
35.	Халық күйі «Жастар биі»		1	1	16.01.2025
36.	Оң қолдың қойылымы	1		1	20.01.2025
37.	Сол қолдың қойылымы	1		1	23.01.2025
38.	Перне басу. Қағыстар	1		1	27.01.2025
39.	Буынға бөліп ойнау	1		1	30.01.2025
40.	Жатқа ойнау	1		1	03.02.2025
41.	Күйдің дыбыс тазалығымен жұмыс	1		1	06.02.2025
42.	Ансамбльмен ойнау		1	1	10.02.2025
43.	Халық күйі «Келіншек»		1	1	13.02.2025
44.	Оң қолдың қойылымы		1	1	17.02.2025
45.	Сол қолдың қойылымы		1	1	20.02.2025
46.	Перне басу. Қағыстар	1		1	24.02.2025
47.	Буынға бөліп ойнау	1		1	27.02.2025
48.	Жатқа ойнау		1	1	03.03.2025
49.	Техникамен жұмыс. Жаттығулар жасау		1	1	06.03.2025
50.	Күйдің дыбыс тазалығымен жұмыс		1	1	10.03.2025
51.	Ансамбльмен ойнау күйлерді қайталау		1	1	13.03.2025
52.	Халық күйі «Кеңес»	1		1	17.03.2025
53.	Оң қолдың қойылымы	1		1	20.03.2025
54.	Сол қолдың қойылымы	1		1	03.04.2025
55.	Перне басу. Қағыстар		1	1	07.04.2025
56.	Буынға бөліп ойнау		1	1	10.04.2025
57.	Жатқа ойнау	1		1	14.04.2025
58.	Техникамен жұмыс. Жаттығулар жасау	1		1	17.04.2025
59.	Күйдің дыбыс тазалығымен жұмыс		1	1	21.04.2025
60.	Ансамбльмен ойнау		1	1	24.04.2025
61.	С.Хұсайнов «Мереке күйі»		1	1	28.04.2025
62.	Оң қолдың қағыстары		1	1	02.05.2025
63.	Сол қолдың саусақ басу тәртібі	1		1	05.05.2025
64.	Перне басу. Қағыстар		1	1	08.05.2025

65.	Буынға бөліп ойнау	1		1	12.05.2025
66.	Жатқа ойнау		1	1	15.05.2025
67.	Күйдің дыбыс тазалығымен жұмыс		1	1	19.05.2025
68.	Барлық өткен күйлерді қайталау	1		1	22.05.2025

Оқу бағдарламасының оқу-тақырыптық формасы
II топ 12-14 жас

№	Тақырыбы	Сағат саны			Күні
		Теориялық	Практикалық	Барлығы	
1.	Домбыра үйірмесінің мақсаты және міндеті. Қауіпсіздік ережелері. Күйші-композитор Құрманғазы Сағырбаев.	1		1	03.09.2024
2.	Домбыраның құрылысы, күтімі. Музыкалық дыбыстардың атауы және жазылуы	1		1	06.09.2025
3.	Нота таңбасы. Нота желісі. Музыкалық кілт		1	1	10.09.2025
4.	Музыкалық дыбыстардың домбыра пернесінде орналасуы және жазылуы	1		1	13.09.2025
5.	Домбырашының отырысы. Екі қолдың қойылымы. Оң және сол қолдың қойылымы және таңбалануы. Музыкалық дыбыстардың ұзақтығы мен олардың жазылуы.		1	1	17.09.2024
6.	Күйші Дина Нұрпейісова Домбыраны алғаш үйрену. Қағыстар. Төменгі бағыттағы қағыстарды меңгеру. Жоғарғы бағыттағы қағыстарды меңгеру.	1		1	20.09.2024
7.	Күйші Дәулеткерей Шығайұлы. Алма-кезек бағыттағы қағыстарды меңгеру		1	1	24.09.2024
8.	Аппликатура. Перне басып ойнау (басу, орналастыру) 1-2-3-4 жаттығу.		1	1	27.09.2024
9.	Өз бетімен жұмыс жасауға тәрбиелеу. Перне басып ойнау 5-6-7 жаттығу.		1	1	01.10.2024
10.	Альтерация белгілері. Тұғырлық жаттығуларды меңгеру № 2-3-4.		1	1	04.10.2024
11.	Тыныс белгілері. Тұғырлық жаттығу №4-5-6.		1	1	08.10.2024
12.	Тұғырлық жаттығу №4-5-6.		1	1	11.10.2024

13.	Динамакалық белгілер. Тұғырлық жаттығу № 7 – 8 - 9 .		1	1	15.10.2024
14.	Музыка тыңдау баланы жан - жақты дамытудың негізгі әдісі. Тұғырлық жаттығуларды қайталау.		1	1	18.10.2024
15.	Жарты жылдық жұмысты қорытындылау	1		1	22.10.2024
16.	Домбыра аспабында ән орындап үйрену. Қазақтың халық әні «Еркем -ай»	1		1	24.10.2024
17.	Домбыра аспабында ән орындап үйрену. Қазақтың халық әні «Еркем -ай»		1	1	05.11.2024
18.	Орыстың халық әні «В саду ли в огороде»		1	1	08.11.2024
19.	Орыстың халық әні «В саду ли в огороде»	1		1	12.11.2024
20.	Домбыра аспабында ән орындап үйрену. «Құттықтаймын мама туған күніңмен»		1	1	15.11.2024
21.	«Құттықтаймын мама туған күніңмен» ән орындап үйрену .		1	1	19.11.2024
22.	Төкпе дәстүріндегі күй тарып үйрену. Халық күйі "Кеңес"		1	1	22.11.2024
23.	Музыка тыңдау баланы жан -жақты дамытудың негізгі әдісі. «Құттықтаймын мама туған күніңмен» ән орындап үйрену		1	1	26.11.2024
24.	Домбыра аспабында күй орындап үйрену. Халық күйі «Кеңес» . Күй қағыстарын және бас буынын меңгеру		1	1	29.11.2024
25.	Музыка тыңдау баланы жан -жақты дамыту негізгі әдісі.		1	1	03.12.2024
26.	Халық күйі «Кеңес» Күйдің негізгі буынын меңгеру.		1	1	06.12.2024
27.	Орындаушылық шеберлікті жетілдіру. Халық күйі «Жастар биі». Күй қағыстарын және бас буынын меңгеру		1	1	10.12.2024
28.	Халық күйі «Жастар биі» Күйдің орта буынын меңгеру		1	1	13.12.2024
29.	Халық күйі «Жастар биі» Күйдің негізгі буынын меңгеру		1	1	17.12.2024
30.	Күй орындаудағы техникалық қиын тұстарын меңгеру	1		1	20.12.2024
31.	Күй орындауда аппликатураны дұрыс меңгеру, дыбыс тазалығы.		1	1	24.12.2024

	Өзбетімен жұмыс жүргізу нәтижесі				
32.	Халық күйі «Жастар биі» Күйдің негізгі буынын меңгеру		1	1	27.12.2024
33.	Орындаушылық шеберлікті жетілдіру.		1	1	10.01.2025
34.	Үйренген күйлерді қайталау. Жазғы демалыс уақыттын тиімді пайдалану мақсатында, орындаушылық шеберлікті арттыруға арналған тапсырмалар беру. Оқу жылын қорытындылау.	1		1	14.01.2025
35.	С.Хұсайнов «Мереке күйі»		1	1	17.01.2025
36.	Оң қолдың қағыстары		1	1	21.01.2025
37.	Сол қолдың саусақ басу тәртібі		1	1	24.01.2025
38.	Перне басу. Қағыстар	1		1	28.01.2025
39.	Буынға бөліп ойнау		1	1	31.01.2025
40.	Жатқа ойнау		1	1	04.02.2025
41.	Техникамен жұмыс. Жаттығулар жасау		1	1	07.02.2025
42.	Күйдің дыбыс тазалығымен жұмыс		1	1	11.02.2025
43.	Ансамбльмен ойнау қайталау		1	1	14.02.2025
44.	Халық күйі «Сал күрең» үйрену»		1	1	18.02.2025
45.	Оң қолдың қағыстары	1		1	21.02.2025
46.	Сол қолдың саусақ басу тәртібі		1	1	25.02.2025
47.	Перне басу. Қағыстар		1	1	28.02.2025
48.	Буынға бөліп ойнау		1	1	04.03.2025
49.	Жатқа ойнау	1		1	07.03.2025
50.	Техникамен жұмыс. Жаттығулар жасау		1	1	11.03.2025
51.	Күйдің дыбыс тазалығымен жұмыс		1	1	14.03.2025
52.	Ансамбльмен ойнау			1	18.03.2025
53.	Ансамбльмен ойнау		1	1	20.03.2025
54.	Ансамбльмен ойнау	1		1	04.04.2025
55.	Дәулеткерей «Көрұғлы»	1		1	08.04.2025
56.	Оң қолдың қағыстары	1		1	11.04.2025
57.	Сол қолдың саусақ басу тәртібі	1		1	15.04.2025
58.	Перне басу. Қағыстар		1	1	18.04.2025
59.	Буынға бөліп ойнау		1	1	22.04.2025
60.	Буынға бөліп ойнау	1		1	25.04.2025
61.	Буынға бөліп ойнау		1	1	29.04.2025
62.	Жатқа ойнау		1	1	02.05.2025
63.	Динамикалық белгілермен жұмыс		1	1	06.05.2025
64.	Техникамен жұмыс жаттығу жасау		1	1	08.05.2025

65.	Техникамен жұмыс жаттығу жасау			1	13.05.2025
66.	Күйдің дыбыс тазалығымен жұмыс		1	1	16.05.2025
67.	Ансамбльмен ойнау		1	1	20.05.2025
68.	Барлық өткен күйлерді қайталау	1		1	23.05.2025

ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ МАЗМҰНЫ

I. Рөлдердегі мінез – құлық эмоция және безендірулер

-Үйірмеге қатысушы оқушылар өздерінің кәсіби білімін толықтырып, тәжірибе жинақтайды. Ең бастысы шығарманы өз бетінше үйреніп орындауға дағдыланады.

- домбыраның құрлымы, сақтауы, қағыстары, аппликатурасы және шағын жаттығулар орындайды .

Халық әндер немесе шағын халық күйлер. – орындаушылық шеберлігін арттырады.

оқушыға нота әліпесімен таныстырылады.

-Басқа елдердің музикасымен танысу және оны домбырамен орындайды

II Орындау шеберлігі Сабақта ән немесе музыка аспаптарына, арналған музыка шығармаларын орындалғанда оны мазмұнына байланысты мәнерлі, түсініп, ал әннің сөздерін дәл анық айтқызу керек. Оқушылар берілген ән немесе музыка шығармаларын жаттап алып, оны техникалық жағынан дұрыс орындап берумен қатар, шығарманың идеялық мазмұнын, оның авторларын және олардың тұрған дәуірін білулері керек. Оқушыларға әнді домбыра аспабына қосылып айтуға үйреткен жөн.

III Күй тарту ерекшеліктері

Домбыра сабағында музыкалық шығарманы, ән-күйді бастап үйретпес бұрын, қандай тақырыпқа жазылғанын, шығарманы жазған композитор оның дәуірі, творчествосы және орындалатын музыка шығармасының орындалу характері, техникасы, әдістері туралы қысқаша түсіндіріп өту керек.. Өтілетін репертуар қазақ композиторларының шығармалары қазақтың халық әндері мен күйлері және ішінара батыс классиктері композиторларының шығармаларынан құралады. Ең бірінші домбыраны үйренгенде оны сазына келтіріп бұрауды бірінші жолға қою керек. Домбыра тартуға үйренудің негізгі мазмұны. Бірінші кезеңдерде музыка аспабы-домбырамен танысу.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Домбырадан сабақ беру методы. Х.Тастанов., Алматы: «Жазушы» баспасы, 1970. - 74 б.
2. Кюй. Звукоряд традиционной домбры и композиционная терминология. Надирбеов Ж. Р.Экожан, 2010. - 140 с
3. Домбыра үйрену мектебі. Л.Хамиди, Б.Ғизатов. Алматы: Өнер, 1983 . - 147 б.
4. Домбыра үйрену мектебі. А.Жайымов, С.Бүркітов, Б.Ысқақов. Алматы: Өнер, 1992. - 240 б.

5. Домбыра үйренейік. Ө.Спанов. Алматы: Әуен, 2000 – 76 б.
 6. Домбыра ойнау оңайма?. Ж.Нәжімеденов. Алматы: Өнер, 2008. - 152 б.
 7. Домбыраға арналған хрестоматия. Қ.Мұхитов, Қ.Досымжанов. - Өнер, 1985. - 60 б.
 8. Күй қайнары. Райымбергенов А., Аманова С. Алматы: Өнер, 1990. - 288 б.
 9. Музыка. 2-сынып. Ш.Құлманова, Б.Сүлейменова, Т.Тоқжанов. Алматы: Атамұра. 2017.
 10. Күй керуені. .А.Есенұлы, Г.Елеусізқызы. Алматы: Өлке, 1997. - 160 б.
 11. Қазақтың күй өнері. Ақселеу Сейдімбек. Астана: Күлтегін, 2002. - 831 б.
- Қолданылған интернет материалдары:
12. <https://www.pinterest.ie/pin/588353138798651065/>
 13. <https://shygharma.info/b-jge-s-jg-likter-sajysy/>
 14. <https://allart.kz/dombra-v-vektore-cdr.html>
 15. kk.m.wikipedia.org
 16. <http://www.otbasym.kz/public/index.php/news/kultura/2018-03-08/nauryzprazdnik-vesny-i-izobiliya>
 17. «Қазақтың Домбыра өнері». М.Әбуғазы «Нұрсәт» баспасы, Алматы. 2016 ж.
 18. <https://stihi.ru/2010/05/06/4013>
 19. <https://infourok.ru/merekeler-men-ertegilikter-zhinai-3013922.html>
 20. https://kopilkaurokov.ru/nachalniyeKlassi/uroki/mienin_suiikti_isim
 21. <http://shattik.mya5.ru/kontakty-1/?isMobileMode=1>
 22. <https://multiurok.ru/index.php/files/erinshektin-erteni-bitpes-3-synyp-kazaktilinen-sa.html>
 23. <https://ztb.kz/obsestvo/nauryz-kni-eskeretin-alty-mindet>
 24. <https://kaz.nur.kz/1824479-kazakty-bi-sesenderi-turaly-kansalykty-zaksybilesiz.html>
 25. <https://sn.kz/sn-akparat-agyny/58584-aksak-ku-lan-anyzyndagy-akikat-kuidizhaksy-tusingen-shyng-yskhan-kalai-mong-ol-atany-pzhur>
 26. <https://www.opiq.kz/kit/63/chapter/2437>
 27. <https://e-history.kz/ru/contents/view/4219>
 28. <https://kazislam.kz/bala-a-jy-tar-aldynda-besik-zhyryn-aj/>
 29. <https://slides.kz/ulttyk-muzykalyk-aspaptar-slayd/>